

ЗВІТ
з прикладної науково-дослідної роботи
«Обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку лісопромислового
комплексу України»
(2019-2020)

Науковий керівник НДР
д.е.н., професор
Губарева І. О.

Харків - 2020

- × **Мета роботи** полягає в розробці теоретико-методичного забезпечення обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку лісопромислового комплексу України.
- × **Об'єкт дослідження** - процес розвитку лісопромислового комплексу України.
- × **Предмет дослідження** - теоретико-методологічні аспекти та методичні положення з формування стратегічних пріоритетів розвитку лісопромислового комплексу України.
- × **Завдання:**
- × виявити проблемні аспекти розвитку світового ЛПК та України;
- × запропонувати методичний підхід до оцінки стану лісового господарства та лісозаготівлі в Україні та країнах світу;
- × систематизувати досвід країн світу та України щодо державної підтримки ЛПК;
- × визначити особливості структури виробництва ЛПК України та країн світу;
- × уточнити сутність поняття «конкурентоспроможність лісопромислового комплексу»;
- × удосконалити методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності виробництва обробної промисловості ЛПК України та країн світу;
- × узагальнити форсайт-прогнози розвитку світового ЛПК;
- × запропонувати концепцію формування пріоритетів розвитку ЛПК України;
- × розробити сценарії розвитку ЛПК України;
- × розробити методичні рекомендації з обґрунтування і вибору пріоритетних напрямів розвитку ЛПК України;
- × уточнити сутність поняття «лісова політика» і визначити зміст його основних компонент;
- × удосконалити методичний підхід до ідентифікації кластерів ЛПК в регіонах України.

Структура дослідження

Назва етапу	Зміст етапу	Результати
1. Ідентифікація пріоритетних напрямів розвитку лісопромислового комплексу України	1.1. Аналіз і оцінка стану лісового господарства і лісозаготівлі в Україні та країнах світу 1.2. Теоретичне підґрунтя оцінки прогресивності структури ЛПК України та країн світу 1.3. Теоретичні аспекти оцінки конкурентоспроможності обробної промисловості ЛПК України та країн світу	Методичний підхід до оцінки стану лісового господарства та лісозаготівлі в Україні та країнах світу; Методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності виробництва продукції обробної промисловості ЛПК в Україні та країнах світу; Методичні положення до оцінки прогресивності структури ЛПК України Структурно-логічна схема аналізу ВЕД і груп лісових товарів ЛПК країни Когнітивна карта дослідження стану лісового господарства і лісозаготівлі в Україні та країнах світу
2. Розробка та обґрунтування вибору пріоритетних напрямів розвитку лісопромислового комплексу України	2.1. Теоретичні основи формування стратегічних пріоритетів розвитку ЛПК України 2.2. Організаційно-правове забезпечення розвитку ЛПК України	Концепція формування стратегічних пріоритетів розвитку лісопромислового комплексу України Методичний підхід до ідентифікації діючих і перспективних кластерів ЛПК Структурно-логічна модель вибору пріоритетів розвитку ЛПК України Сценарії розвитку ЛПК України Уточнено сутність поняття «лісова політика», визначено головну ціль лісової політики України.

Основні наукові результати

На *теоретико-методичному рівні* в роботі одержано такі наукові результати:

1. Запропоновано концепцію формування стратегічних пріоритетів розвитку лісопромислового комплексу України.
2. Розроблено структурно-логічну модель вибору пріоритетів розвитку ЛПК України, яка поєднує когнітивні карти стану лісового господарства та лісозаготівлі, конкурентоспроможності виробництва видів економічної діяльності обробної промисловості ЛПК та ефективності використання лісових ресурсів ЛПК, включає всі етапи проходження деревини від вирощування до заготівлі та переробки у готову продукцію з різною величиною валової доданої вартості і ґрунтується на положеннях вищенаведеної концепції, що забезпечує масштабність виробництва продукції ЛПК країни і ефективність використання лісових ресурсів.
3. Розроблено методичний підхід до оцінки стану лісового господарства та лісозаготівлі в Україні та країнах світу, який базується на визначенні інтегрального, комплексного та часткових показників та складається з компонент: площа лісів, запаси деревостану, загальний обсяг вивезення деревини, обсяг вивезення ділової деревини, що дозволяє визначити шляхи нарощування лісових ресурсів в країні.
4. Розроблено методичні положення з оцінки прогресивності структури ЛПК України та країн світу, що ґрунтуються на класифікації його виробничо-технологічних переділів за величиною валової доданої вартості та включають інтегральні та часткові показники, що дозволяє визначити напрямки прогресивних структурних зрушень у ЛПК країни.
5. Розроблено методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності виробництва продукції обробної промисловості ЛПК в Україні та країнах світу в цілому і окремих ВЕД, який враховує ефективність виробництва продукції (рівень валової доданої вартості, матеріалоємності, енергоємності) і залежність проміжного виробництва від імпорту, що дає можливість визначити напрямки модернізації виробництва.

Основні наукові результати

6. Удосконалено методичний підхід до ідентифікації діючих і перспективних кластерів ЛПК у регіонах України та визначення пріоритетних напрямків їх розвитку, який, на відміну від наявних, базується на системі матриць позиціонування регіонів країни в площині координат: масштабність і значущість ЛПК, обсяг вивезення деревини і лісистість території, відношення експорту продукції ЛПК регіону до експорту продукції ЛПК країни та загального експорту з регіону, а також порівняльній оцінці прогресивності структури ЛПК у регіонах, що дає можливість визначити регіони України, в яких доцільно створювати кластери ЛПК і стимулювати пріоритетні напрямки їх розвитку.
7. Побудовано когнітивну карту дослідження стану лісового господарства і лісозаготівлі в Україні та країнах світу, яка, на відміну від пропонованих, ґрунтується на структурно-логічних схемах аналізу ланок ланцюжка доданої вартості від вирощування до заготівлі лісових ресурсів, що дає можливість побудувати систему оцінки стану лісового господарства та лісозаготівлі країни.
8. Розроблено структурно-логічну схему аналізу ВЕД і груп лісових товарів ЛПК країни, яка, на відміну від наявних, включає систему взаємопов'язаних абсолютних і відносних показників, які характеризують виробництво і споживання на відповідних ринках і їх імпорту залежність, що дозволяє визначити тенденції розвитку заготівлі й експортно-імпортних операцій з лісовими товарами в країні
9. Розроблено три сценарії розвитку ЛПК України: організаційно-правовий, імпортозаміщення та експортної орієнтації, які носять короткостроковий, середньостроковий та довгостроковий характер відповідно і включають низку заходів, які забезпечують їх реалізацію.
10. Уточнено сутність понять «конкурентоспроможність лісопромислового комплексу», «лісова політика», визначено головну ціль лісової політики України.

Емпіричні результати

1. Здійснено інтегральну оцінку стану лісового господарства і лісозаготівлі країн світу, за якою Україна посіла 31-ше місце серед досліджених 36 країн світу. За компонентами інтегрального показника Україна увійшла до групи країн з низьким рівнем лісового господарства та лісозаготівлі.
2. Проведене інтегральне оцінювання прогресивності структури виробництва ЛПК країн світу, яке показало, що Україна посіла 19-те місце серед досліджених 36 країн світу. За прогресивністю структури виробництва ЛПК Україна суттєво відстає від таких країн світу, як Японія, Греція, Корея, Нідерланди.
3. Здійснено інтегральну оцінку конкурентоспроможності виробництва видів економічної діяльності обробної промисловості ЛПК країн світу, за якою Україна посіла 33-тє місце серед досліджуваних 36 країн світу. Україна увійшла до групи країн світу з низьким рівнем конкурентоспроможності виробництва деревини та виробів з деревини.
4. За допомогою проведеного кореляційного аналізу визначено, що на ефективність використання лісових ресурсів в країнах світу оказують найбільший вплив: прогресивність структури ЛПК, рівень конкурентоспроможності виробництва ЛПК і масштаби виробництва ЛПК країни.
5. Обґрунтовано, що в результаті реалізації сценаріїв розвитку ЛПК України організаційно-правового, імпортозаміщення та експортної орієнтації у 2020–2030 рр. обсяг виробництва продукції зросте на 4558,4 млн дол., або 237,3 %.
6. Встановлено, що найбільш перспективними в Україні є кластерні структури ЛПК, які фактично діють або можуть бути створені де-юре у всіх областях Карпат і Полісся, а також Київській області. Пріоритетними напрямками розвитку діючих і перспективних кластерів у відповідних областях України є такі ВЕД обробної промисловості ЛПК: виробництво паперу та паперових виробів – Закарпатська, Чернівецька, Рівненська і Чернігівська області; виробництво меблів – Івано-Франківська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська та Київська області.

Положення концепції формування пріоритетних напрямів розвитку ЛПК України

Запропонована Концепція формування пріоритетів розвитку лісопромислового комплексу України, яка складається з наступних положень:

Положення 1. Масштабність виробництва продукції та ефективність використання лісових ресурсів ЛПК країни залежить від комплексного розвитку його ВЕД з урахуванням їх виробничо-технологічних зв'язків;

Положення 2. Наявність власних запасів лісових ресурсів, у разі їх ефективного використання, може бути фактором масштабності виробництва продукції ЛПК;

Положення 3. Ефективність використання лісових ресурсів у країні залежить від прогресивності структури виробництва продукції ЛПК, яка визначається її місцем в ланцюжку доданої вартості, ємністю внутрішнього ринку та кон'юнктурою на відповідних зовнішніх ринках;

Положення 4. Конкурентоспроможність виробництва ЛПК впливає на масштабність виробництва лісової продукції і ефективність використання лісових ресурсів;

Положення 5. Лісистість території залежить від кліматично-ґрунтових умов і ефективності державної політики по забезпеченню її оптимальності;

Положення 6. Площа лісів у країні залежить від площі території і визначає її лісистість;

Положення 7. Запаси деревостану в лісах країни залежать від площі лісів, питомої ваги незайманих із них і ефективності догляду за лісами;

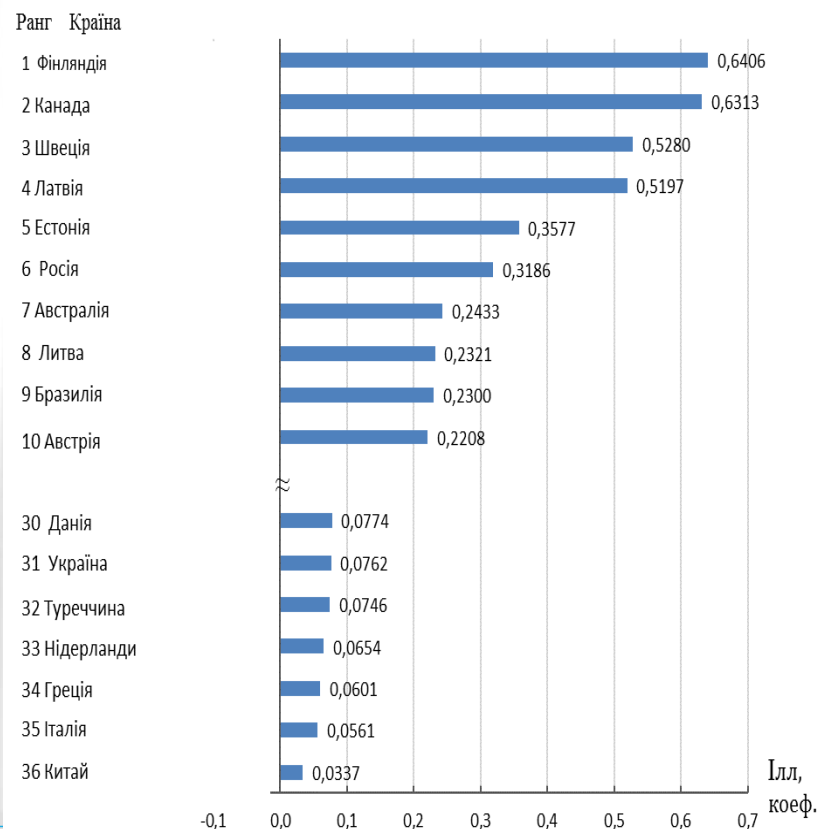
Положення 8. Загальний обсяг заготівлі деревини в лісах країни визначається їх площею, запасами деревостану, попитом населення на лісову продукцію і ефективністю організації самої заготівлі;

Положення 9. Обсяг заготівлі ділової деревини в лісах країни залежить від попиту населення на кінцеву продукцію ЛПК і ефективності державної політики по боротьбі з незаконними вирубками і обліком первинних лісових ресурсів.

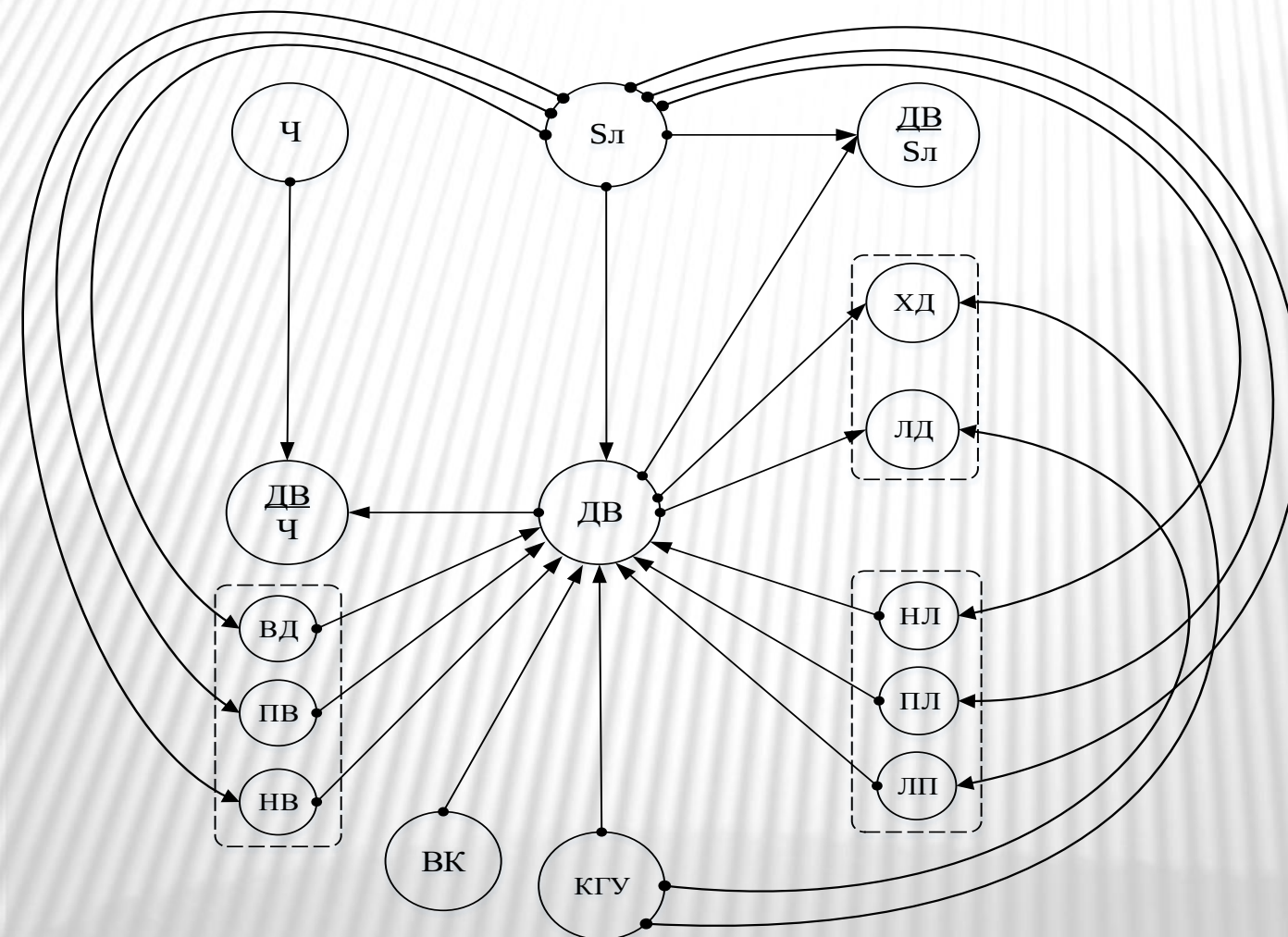
Система показників для оцінки лісового господарства та лісозаготівлі в Україні та країнах світу

Діаграма розподілу України та країн світу за значенням інтегрального показника оцінки стану лісового господарства й лісозаготівлі

Когнітивна карта дослідження запасів деревостану в лісовому господарстві України та країн світу

ДВ – запаси
деревостану в країні;
ХД – хвойний
деревостан; ЛД –
листовий деревостан;
ВК – вік дерев

Інтегральна оцінка конкурентоспроможності виробництва продукції обробної промисловості ЛПК України та країн світу

Інтегральний показник конкурентоспроможності ЛПК обробної промисловості країни ($I_{ЛПК}$):

$$I_{ЛПК} = \sum_{z=1}^3 a_z K_{zj},$$

де a_z – коефіцієнт варіації комплексного показника оцінки конкурентоспроможності виробництва z -го виду економічної діяльності ЛПК обробної промисловості країни;

3 – кількість видів економічної діяльності ЛПК обробної промисловості країни;

K_{zj} – комплексний показник оцінки конкурентоспроможності виробництва z -го виду економічної діяльності ЛПК обробної промисловості j -ої країни, розраховується за формулою:

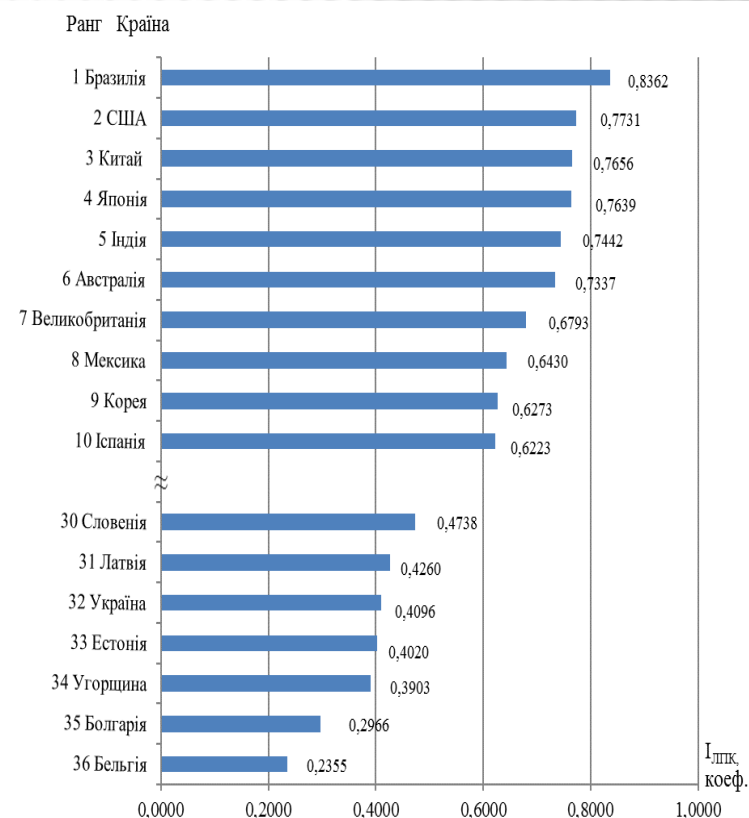
$$K_{zj} = \sum_{l=1}^4 \beta_{lz} X_{l z j}$$

де β_{lz} – коефіцієнт варіації l -го часткового показника оцінки конкурентоспроможності виробництва z -го виду економічної діяльності ЛПК обробної промисловості країни;

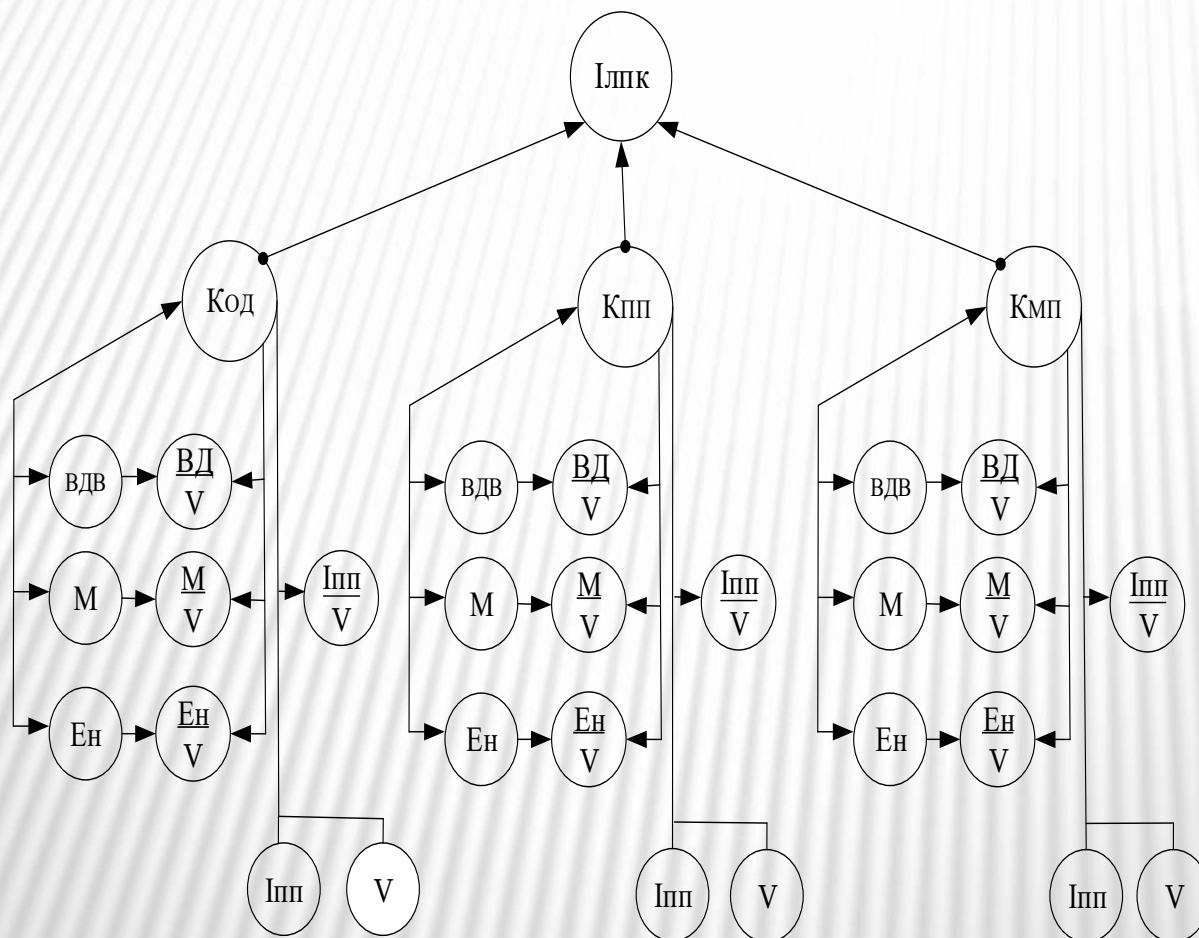
$X_{l z j}$ – l -ий частковий показник оцінки конкурентоспроможності виробництва z -го виду економічної діяльності ЛПК обробної промисловості j -ої країни;

4 – кількість часткових показників оцінки конкурентоспроможності виробництва окремого видів економічної діяльності обробної промисловості країни.

Діаграма розподілу України та країн світу за
інтегральним показником
конкурентоспроможності ЛПК обробної
промисловості

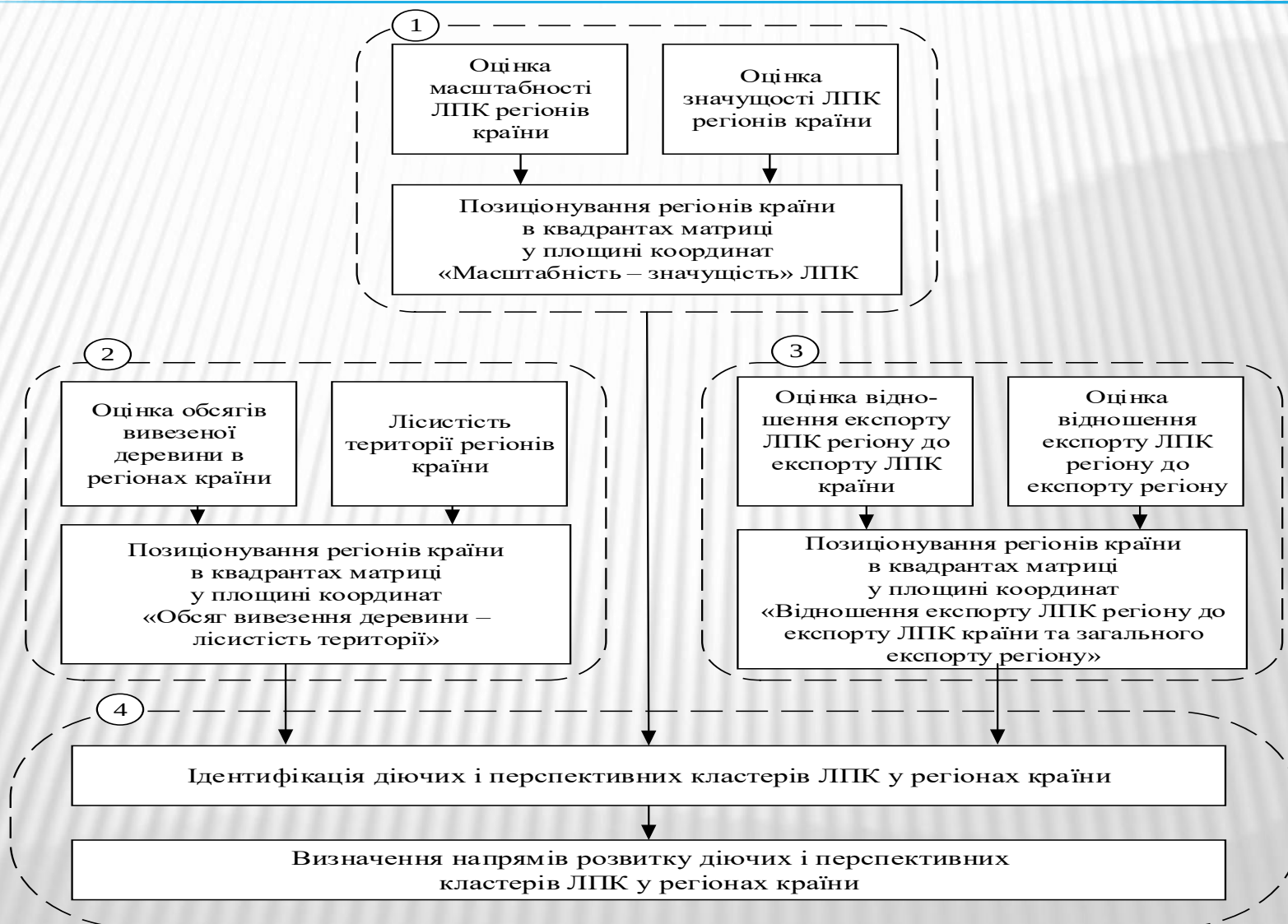

Когнітивні карта конкурентоспроможності видів економічної діяльності ЛПК обробної промисловості України та країн світу

де: Ілпк – інтегральний показник конкурентоспроможності ЛПК, Код – комплексний показник оцінки конкурентоспроможності виробництва деревини та виробів з деревини; Кпп – комплексний показник оцінки конкурентоспроможності виробництва паперу та паперових виробів; Кмп – комплексний показник оцінки конкурентоспроможності виробництва меблів; $\frac{ВДВ}{V}$, $\frac{М}{V}$, $\frac{ЕН}{V}$, $\frac{Іпп}{V}$ – часткові показники

Методичний підхід до ідентифікації діючих і перспективних кластерів ЛПК у регіонах України та визначення пріоритетних напрямів їх розвитку

Структура обсягів виробництва продукції ЛПК по регіонах України за видами економічної діяльності у 2017 р.

Область	Обсяг виробництва ЛПК		Обсяг виробництва лісового господарства та лісозаготівлі		Обсяг виробництва деревини та виробів з деревини		Обсяг виробництва паперу та паперових виробів		Обсяг виробництва меблів	
	млн грн	ранг	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Закарпатська	3049,0	12	777,8	25,5	1684,3	55,2	48,6	1,6	538,3	17,7
Івано-Франківська	4658,7	9	843,8	18,1	2616,0	56,2	1049,1	22,5	149,8	3,2
Львівська	13685,8	1	1044,7	7,6	6570,1	48,0	3623,4	26,5	2447,6	17,9
Чернівецька	1189,9	19	509,9	42,8	342,8	28,8	55,4	4,7	281,8	23,7
Карпати	22583,4	—	3176,2	14,1	11213,2	49,6	4776,5	21,2	3417,5	15,1
Волинська	9960,5	3	901,0	9,1	4376,0	43,9	2233,7	22,4	2449,8	24,6
Житомирська	5385,2	7	1993,3	37,0	1624,7	30,1	1494,9	27,8	272,3	5,1
Рівненська	5902,0	6	1233,6	20,9	4329,4	73,4	339,0	5,7	—	—
Чернігівська	1736,2	15	914,8	52,7	768,0	44,2	—	—	53,4	3,1
Полісся	22983,9	—	5042,7	21,9	11098,1	48,3	4067,6	17,7	2775,5	12,1
Київська	10619,7	2	1039,9	9,8	1093,4	10,3	7490,4	70,5	996,0	9,4

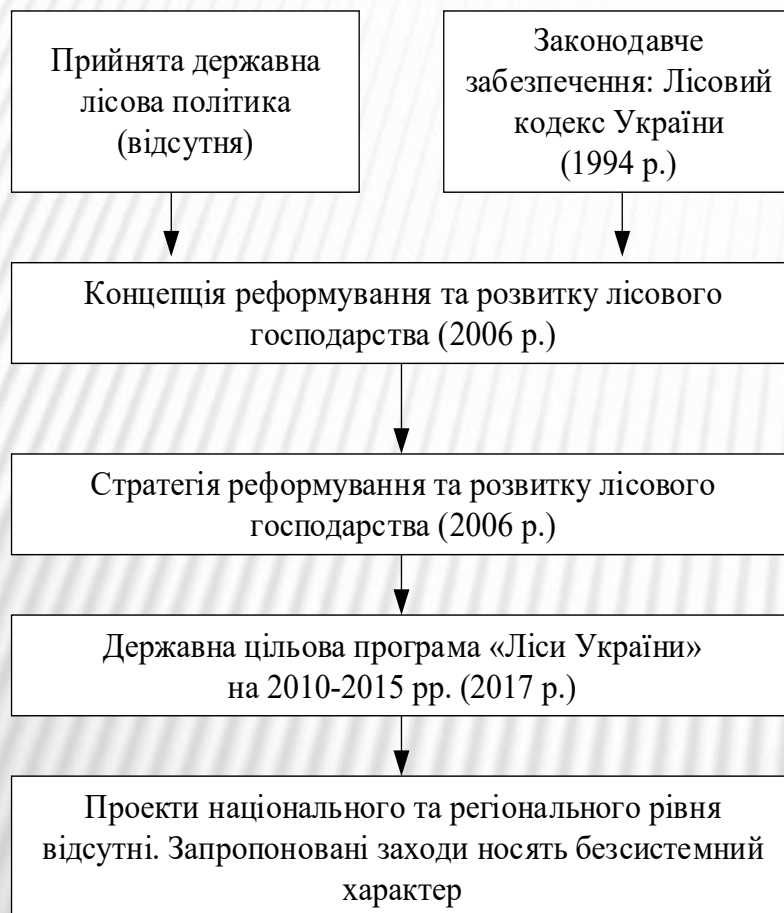
Узагальнююча характеристика ЛПК України

Область	Лісистість території країни	Обсяг вивозу деревини	Обсяг випуску продукції ЛПК	Питома вага обсягу випуску ЛПК в загальному обсязі промислового виробництва	Питома вага експорту обробної промисловості ЛПК в експорті країни	Питома вага експорту обробної промисловості ЛПК в експорті регіону
Закарпатська	B	B	C	B	B	B
Івано-Франківська	B	B	B	B	B	B
Львівська	B	B	B	B	B	B
Чернівецька	B	C	C	B	C	C
Карпати	4B	3B-1C	2B-2C	4B	3B-1C	3B-1C
Волинська	B	B	B	B	B	B
Житомирська	B	B	B	B	B	B
Рівненська	B	B	B	B	B	B
Чернігівська	B	B	C	H	C	C
Полісся	4B	4B	3B-1C	3B-1H	3B-1C	3B-1C
Київська	B	B	B	B	B	B

Сценарії	Обсяг випуску		Експорт		Імпорт	
	2015 р.	2020 р.	2015 р.	2020 р.	2015 р.	2020 р.
Сценарій 1 «Організаційно-правовий» (короткостроковий)	3320,1	4959,3	1396,3	1957,0	1103,8	1103,8
Сценарій 2 «Імпорт-заміщення» (середньостроковий)	2020 р.	2025 р.	2020 р.	2025 р.	2020 р.	2025 р.
	4960,4	6431,8	1881,7	1353,0	1473,2	64,5
Сценарій 3 «Експортної орієнтації» (довгостроковий)	2025 р.	2030 р.	2025 р.	2030 р.	2025 р.	2030 р.
	6431,8	7878,5	1353,0	2325,3	64,5	—
Темп зміни 2030 р. до 2015 р., %	x	237,3	x	166,5	x	—

Сценарії	Ємність ринку		Експорто- орієнтованість, %		Імporto- залежність, %	
	2015 р.	2020 р.	2015 р.	2020 р.	2015 р.	2020 р.
Сценарій 1 «Організаційно- правовий» (короткостроковий)	3047,6	4402,1	42,1	39,5	36,2	25,1
Сценарій 2 «Імporto- заміщення» (середньостроковий)	2020 р.	2025 р.	2020 р.	2025 р.	2020 р.	2025 р.
	4551,5	5143,3	37,9	21,0	32,4	1,3
Сценарій 3 «Експортної орієнтації» (довгостроковий)	2025 р.	2030 р.	2025 р.	2030 р.	2025 р.	2030 р.
	5143,3	5553,2	21,0	29,5	1,3	–
Темп зміни 2030 р. до 2015 р., %	x	182,2	x	70,1	x	–

ДІЮЧЕ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЛПК В УКРАЇНІ

1. **Лісова політика** - реалізація державних функцій з володіння, підтримки та нагляду за сталим розвитком (соціальним, екологічним, економічним) лісів на користь суспільства.
2. **Головна ціль лісової політики України** - забезпечення економічного та соціального добробуту населення у сприятливому навколишньому середовищі його проживання і запропоновано головні принципи лісової політики в країні, як то: невиснажливе використання лісів; стаке ведення лісового господарства; забезпечення багатофункціонального використання лісів; збереження і збільшення лісового біорізноманіття; адаптація лісів до зміни клімату, що забезпечує взаємоузгодженість компонент лісової політики і її ефективність у цілому.

Практичне використання отриманих результатів

Емпіричні результати дослідження були спрямовані та використовуються Об'єднанням промисловців і підприємців Харківської області – Регіональним відділенням всеукраїнської громадської організації «Український союз промисловців і підприємців»; Волинським обласним управлінням лісового і мисливського господарства; Департаментом економіки та міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації.

Результати наукових досліджень спрямовані на розвиток теоретико-методичних засад та науково-практичних рекомендацій щодо обґрунтування і вибору пріоритетних напрямів розвитку лісопромислового комплексу України, що сприятиме стимулюванню соціально-економічного розвитку країни, підвищенню конкурентоспроможності її промислового комплексу, зростанню економічної та підприємницької активності населення країни та регіонів.

Основні наукові результати проведених досліджень, теоретичні положення та практичні рекомендації опубліковано в 24 наукових працях, серед яких: 2 колективні монографії, 11 статей у наукових фахових виданнях та у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, з них 2 у наукових виданнях, що індексуються в Scopus, Web of Science та 3 у зарубіжних виданнях.